

Beszélők

EREDENDŐEN egy megszokott Folyóiratszemlélet kellene írni, hírt adva arról, hogy megjelent a *Beszélő* huszonötödik száma, majd néhány rövid, a megjelent cikkekre való utalás után kiválasztani egy érdekeset, mondjuk: *Vásárhelyi* Miklóssal, a Nagy Imre-kormány sajtófőnökével készített *Beszélő*-beszélgetés második részét. Vagy mondjuk: a Történelmi Igazságtétel Bizottság nyilatkozatait. Esetleg a Hálózat állásfoglalását a választási törvényjavaslatról. Netán: a FIDESZ sajtóperéről szóló összeállítást. Vagy éppenséggel: a Duna-, esetleg: a Románia-dossziét, vagy a *Beszélő* számára készített Zdenek *Mlynař* emlékező-értékelő írást a Prágai Tavaszról, vagy a TDDSZ levelét Lech *Walesának*, vagy: azt a dokumentum-összeállítást, amit az október 23-i tüntetés betiltásáról gyűjtött egybe a szerkesztőség, vagy az ózdi „izgató”, *Kristály Gyula* peréről való beszámolót.

Mondom, ismertetni, szemlézni való bőven lenne a *Beszélő* új, „nyomdai svarcmunkában” előállított számában, hiszen a több mint másfél száz oldalas folyóirat még a rendszeres újságolvasók és megrögzött rádiózók számára is ontja az addig ismeretlen információkat.

Csak hát: a rikkancsok ma még nem kiabálják, hogy: „Megjelent a *Beszélő* legfrissebb száma!”, mert a *Beszélő* szamizdat kiadvány, hivatalos lapengedély nélkül megjelenő orgánium. Ezt a megállapítást még akkor is igaznak kell tekintenünk, ha a negyedszázadik megjelenést megünnepelő karácsony előtt a világ legtermészetesebb módján hirdették meg a szerkesztők a Jurta színházi első író-olvasó találkozójukat. Politikai-irodalmi est részesei lehettek az érdeklődők, s ezáltal háborítatlanul hallgathatták végig a sokáig tiltott szerzők gyakorta még ma is tiltott gondolatait. Noha *Eörsi István* — az est házigazdája — azt a reményét is megfogalmazta, hogy nehéz lesz mostanában olyat írni, ami a hivatalos sajtóban ne jelenhetne meg. A *Beszélő* huszonötödik számát nézve, olvasva azonban úgy látszik, hogy ez a „veszély” még nemigen fenyegeti a szamizdatot. Es sokszor nem is a mondandó okán, inkább a szóhasználat milyensége miatt. A dolgok és személyek nevén és néven nevezése miatt, a „körülírástól való eltekintés” miatt.

MOST, amikor *Magyar Nemzetben* először szólunk közvetlenül a szamizdat-irodalom talán legnívósabb — de mindenképp: legrégebb — orgániumáról, nyilván nem kerülhető meg, hogy az újságíró tisztázza viszonyát a szamizdatához. S mert mindenki csak a saját nevében szólhat, most egyes szám első személyre váltok. Én tehát nagyon nem szeretem a szamizdatot. Nem szeretem, mert nem érzem demokratikusnak. Amikor hozzájutottam egy-egy számához, s persze, hogy hozzájutottam, mindig a „beavatottság” rossz érzése kerített hatalmába, az, hogy valami olyat olvasok, ami másoknak nem biztos, hogy a kezébe kerülhet. Hiába tetszett, hiába nyert meg egy-egy gondolat, hiába értettem egyet egy-egy cikk szerzőjével, vagy éppen fordítva: hiába bosszantott fel egy-egy állítás, egy-egy számomra idegen megközelítés — sem egyik, sem másik esetben nem adhattam hangot a „hivatalos” sajtóban a véleményemnek. Illetve: ellenvéleményemet talán meg is írhattam volna, de azt enyhén szólván is: tisztességtelennek tartottam volna. Így hát olvastam a szamizdatot — és hallgattam. Vagy amikor már valamelyest lehetséges volt, akkor a „beavatottak” számára nyilvánvalóan, a kívülrekedteknek talán valamit sejtetően, meg-megeresztettem egy-egy olyan fél-, esetleg egész mondatot is, amelyben hírt adtam, hogy ez vagy az az írás, könyv magyarul már a második nyilvánosságban is megjelent...

Magyarázkodás ez? Az. Még ha nem szánom is annak. De mielőtt

félreérthetővé válnék, pontosítanom kell: nem is a szamizdatot nem szeretem, hanem azt a helyzetet, amelyben gondolatok, írások a föld alá szorulhatnak; azt a helyzetet nem szeretem, amelyben szerzők csak illegálisan „beszélhetnek”, esetleg beszélőt kockáztatnak a *Beszélő*ért. (Mert azt kockáztattak, még ha ezt a paragrafust nem alkalmazták is.) A betiltásra, az elhallgattatásra való hivatalos törekvés pedig olyan „tiltott és áhított gyümölcs” érlelte a szamizdatot, amit az talán nem mindig érdemelne meg. De hát ez később, a távolabbi, a tiltások utáni időben tisztázandó kérdés. A nyilvánosság előtt bírálni valamit akkor ildomos, ha a nyilvánosság ellenőrizheti állításainkat, ha a nyilvánosságban a bírált szöveg, a vitatott gondolat is helyet kap. Ezernyi példa hozható arra, hogy milyen manipulációk érhetők el szövegcsontkításokkal, átszerkesztésekkel.

De mindez igaz a fordítottjára is. Ha most azt állítom — s minden óvatosságom mellett is azt állítom —, hogy a *Beszélő* huszonötödik száma, csakúgy, mint az előzőek, kiválóan szerkesztett, egy felelősen gondolkodó szellemi műhely gondozásában közreadott összeállítás, akkor fordítottan is fennáll a manipuláció veszélye. Akár elvtelenül is dicsérhetem a *Beszélőt* — a Magyar Nemzet olvasóinak többsége ehhez a majdnem legális számhoz sem juthat hozzá, s ha kíváncsiságát netán ez az írás felkeltené, akkor is hiába kopogtatna be mondjuk egy megyei könyvtárba, aligha valószínű, hogy a kért példányt kikölcsönözhetné. Így hát, mert minden állítás ellenőrizhetetlen, csak hit alapján dönthet az olvasó — ha dönteni akar —, vajon a recenzens a *Beszélő*ben írtakat hűen tolmácsolja-e...

Am a recenzens ezúttal még erre sem vállalkozik. A feladat ugyanis lehetetlen. A lap szerkesztőinek véleményét, ha úgy tetszik, szerkesztői ars poeticáját leginkább a vezércikk alapján ismertethetném, hisz a *Beszélő* a legjobb publicisztikai hagyományainkat támasztotta fel. Am a tíz gépelt oldalnál is hosszabb írásból nehéz lenne egyetlen, vagy néhány részletet kiemelni a gondolatmenet csontkítása nélkül. Ezért talán a *Tájkép, csata előtt* című — fogalmazhatok talán úgy: — negyedévi programot adó, elemző vezércikknek az alcímeit másolom ide: *Kitört a glasznoszty, Személycserék, Megszegett ígéretetek, „A” változat — „B” változat, Gyülekezés, Egyesülés.*

A már említett Jurta színházi esten *Konrád György* azt javasolta, hogy a *Beszélő* (ismét) *kérjen* és (végre) *kapjon* is lapengedélyt — de azért maradjon tartalékban néhány nyomdagép. Az utóbbi inkább figyelmeztetés, jelzése annak, hogy a mostani társadalmi folyamat akár vissza is fordítható. A javaslat lényege azonban túlmutat a *Beszélő* folyóirat sorsán. Nem többet és nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy szűnjön meg a megosztott nyilvánosság, hogy ne legyen első és ne legyen második nyilvánosság (és harmadik és negyedik nyilvánosság se legyen). Mert a nyilvánosság oszthatatlan.

EGYSZER majd meg kell írni a szamizdat történetét is, amely a néhány példányos *Bibó-émlékkönyvből* nőtt ki, s a nyolcvanas évek közepére számos folyóiratot, könyvkiadót hozott létre, s a már említett „szükkörűsége”, nehezen beszerezhetősége ellenére is erjesztőleg hatott és hat ma is a politikai életre. S a szamizdat történetén belül nyilván külön fejezetet érdemel majd a *Beszélő*nek és szerkesztőinek — a mostani lapon feltüntetetteknek: *Közeg Ferencnek, Petri Györgynek, Solt Ottíliaának és Szilágyi Sándornak*, no meg az előző számokban jegyzett *Harasztí Miklósnak* és *Kis Jánosnak* — a szerepe, tevékenysége.

De azt az elemzést már nem szamizdatban szeretném olvasni.

Murányi Gábor